

its meaning on the one hand and the meaning and the pragmatic message on the other hand is not transparent, immediate, or fully expressed. Semantics discloses rules mediating between meaning and expression whereas pragmatics deals with principles which help us to deduce the message of a text from its word-to-word meaning.

In the first part of the article, the author identifies the focal points in the surface structure which lead to an understanding of meaning, context and message. In the second part, she gives an example of the semantic and pragmatic analysis of a text expressed by a sentence. A great deal of work lies before us if we want to go beyond the grammar-based teaching in our schools and replace it with a semantic and pragmatic approach.

Mate Šimundić

Pedagoška fakulteta v Mariboru

UDK 808.63-3:808.62-087

SLOVENSKO-ČAKAVSKO-KAJKAVSKI SAMOSTALNIK SAJA, SAJE TUDI NA ŠTOKAVSKEM PODROČJU

V slovenskem jeziku ter čakavskem in kajkavskem narečju od nekdaj obstaja samostalnik *saja, saje*, oboje ženskega spola. Na južnočakavskih otokih je redno *sojo*, torej v skladu z izgovorom a > o. Besedo *saja, saje* najdemo v slovarju F. Vrančiča (prvem hrvatskem slovarju, objavljenem 1595), potem v slovarju I. Belostenca, J. Habeliča, F. Sušnika in P. Rittera Vitezovića. V obliki *čade* in *sađe* nastopa v slovarju J. Mikalja. V Šulekov Hrvatsko-njemačko-talijanski rječnik znanstvenog nazivlja (1874) je prišla v različicah *sađe, čade, gar*. Velja torej, da je zastopana skoraj v vsej starejši hrvatski leksikografiji, tj. od XVI. do XIX. stoletja.

Samostalnik *saja, saje* imajo v svojih delih tile stari hrvatski pisci: M. Vetranović, D. Ranjina in F. Lastrić. Vetranović piše *sadje (sađe)*, Ranjina *sađe*, Lastrić *saje*. Filip Lastrić je bil rojen l. 1700 v vasi Očevija v pokrajini med Olovom in Varešem, torej v Bosni. Za obravnavano besedo je ta podatek precej pomemben.

Za izvor samostalnika *saja, saje* se predpostavlja psl. *sadia*, kar je po jotaciji v štokavskem narečju dalo *sađa, sađe*, v slovenskem jeziku ter čakavskem in kajkavskem narečju pa *saja, saje*. Mimogrede naj omenimo, da je v stsl. *sažda, bolg. sažda, saždi, mak. sađa, belorus., rus. in ukr. sáža, gornjeluž. sazy, dolnjeluž. dial. saze, slovaško sadza, češ. sáže, polj. sadze* in lit. *súodžiai*. Sorodne besede so tudi v nekaterih germanskih jezikih, kar potrjuje praindoevropski izvor.

V hrvatskem ali srbskem standardnem jeziku obstaja samo samostalnik *čađa, ž.*, in *čađ, ž.* Prva oblika se uporablja v hrvatski književnosti, druga v črnogorski in srbski, v bosenskohercegovski se obe prepletata.

Septembra 1981 sem proučeval govore okrog rudarskega mesta Kaknja, v Bosni, za potrebe bodočega dialektološkega atlasa bosensko-hercegovskih govorov. En vprašalnik sem izpolnil v vasi Sopotnica, drugega v Vukanovičih. Sopotnica leži okrog 8 km zahod-

no od Kaknja, Vukanovići več kot 20 km severovzhodno, nedaleč od frančiškanskega samostana v Kraljevi Sutjeski. Sopotnica je skoraj v središču kakanjskega področja, Vukanovići na njegovem robu. Med seboj sta oddaljena več kot 30 km. Z dialektološkega gledišča taka razdalja gotovo ni majhna. Vsekakor je tudi odveč omenjati, da leži ta prostor tako rekoč v osrčju štokavskega narečja in zanj se ne bi moglo trditi, da je kadarkoli v preteklosti pripadal čakavskemu narečju (možnost pripadanja h kajkavskemu narečju pa niti teoretično ne prihaja v poštev). Iz literature je znano, da ni bilo v ta prostor nobenih znatnejših doseljevanj niti s čakavskega niti s kajkavskega področja. Bila pa so izseljevanja v severne pokrajine, posebno v Slavonijo, po umiku avstrijske vojske pod vodstvom Evgena Savojskega iz Sarajeva v začetku XVIII. stoletja. Torej žive na kakanjskem področju štokavci praprebivalci. V govoru vasi Sopotnica (muslimanske) in Vukanovići (katoliške) oz. v govoru celotnega kakanjskega okraja in sosednjega področja se sploh ne sliši besede čada ali čad, ampak samo *saja*, ž., in *saje*, s. Kolikor sem mogel ugotoviti, se zdi, da se pogosteje sliši *saja* kot *saje*. Oboje pa ima enak pomen. Zanimivo je nadalje, da je oblika *saje* srednjega spola, sklanja se npr. gen. *saja*, dat. lok. *saju*, ak. in vok. *saje*, instr. *sajem*. Samostalnik *saja* pa se sklanja kot voda, pripada torej a osnovam.

O slovničnem spolu teh samostalnikov pravi Petar Skok: »Razlika med baltskimi vzporednicami in slovanskimi refleksi je samo v spolu. Slovanske so brez izjeme ženskega spola. To zadnje govori za pridevniški izvor« (Etimol. rječnik, III., 185). Seveda Skoku ni bilo znano stanje v tem delu Bosne, zato je bil popolnoma kategoričen v trditvi, da je ta samostalnik v vseh slovanskih jezikih ženskega spola. Vendar pa bi za vsak primer morali preveriti stanje v delu F. Lastrića. To tem bolj, ker Lastrić piše *saje*. Samostalniki na -e pa so v hrvaškem ali srbskem jeziku srednjega spola. Torej tudi v njegovem maternem jeziku ni povsod ženski spol!

Še nadalje ostaja odprto vprašanje, odkod čakavsko-kajkavsko-slovenski obliki *saja*, *saje* v globini štokavskega prostora? Misel, da je to morda nanos, adstrat, odpade, ker rabi domači književnik F. Lastrić samostalnik *saje* že v začetku XVIII. stoletja. Iz tega izhaja sklep, da so oblike *saja*, *saje* v govorih tega dela Bosne prvotne, kot so prvotne v slovenščini ter čakavskem in kajkavskem narečju. Gotovo je, da se bodo dialektologi v bodoče ukvarjali s tem in, naravno, na to vprašanje različno odgovarjali.

Rekel bi, da spadajo sem tudi ekonimi: Sajići blizu Visokega, Sajina pri Prozoru in morda Sajkovići v okolici Livna, pa tudi priimki: Sajić, Sajina, Sajka, Sajko, Sajković, Sajkunović, Sajovac, Sajovec, Sajovic, Sajović.

Prevedel Marko Kranjec

Summary

THE SLOVENE-ČAKAVSKO-KAJKAVSKO NOUN SAJA, SAJE FOUND ALSO IN THE ŠTOKAVSKO AREA

In standard Slovene as well as in the »čakavsko« and »kajkavsko« dialects, the feminine noun *saja*, *saje* is found whereas only the noun *čada*, *čad* exists in standard Croato-Serbian and Serbo-Croatian. This Slovene-kajkavsko-čakavsko form occurs in the area of Kakanj, Bosnia, which is in the heart of the »štokavsko« dialect. It is probably not an adstratum, but has been in use in this area from the very beginning.